

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۲۸۰)

نظارت شرعی بر بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی

ارائه اصول نظارتی برای نظام بانکی کشور

بر اساس دیدگاه خبرگان

مؤلفان

سیدعباس موسویان

حسین میسمی

تابستان ۱۳۹۳

سرشماره	:	موسویان، سیدعباس، ۱۳۳۹-
عنوان و ناظر پدیدآور	:	نظارت شرعی بر بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی، ارائه الگوی نظارتی برای نظام بانکی کشور بر اساس دیدگاه خبرگان / مؤلفان سیدعباس موسویان، حسین میسمی.
مشخصات نشر	:	تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۲۲ ص.، صور، جدول.
فروست	:	پژوهشکده پولی و بانکی، ۲۸۰.
شابک	:	۳-۵۹۸-۶۰۰-۹۷۸-۱۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیفا
یادداشت	:	عنوان به انگلیسی:
	:	Shariah Supervision of Banks and Financial Institutions, Designating a Supervisory Model for Iranian Banks Based on the Views of Experts
یادداشت	:	نمایه.
موضوع	:	بانک و بانکداری -- جنبه‌های فقهی - اسلامی
موضوع	:	بانک و بانکداری -- نظارت
شناسه افزوده	:	میسمی، حسین، ۱۳۶۵-
شناسه افزوده	:	پژوهشکده پولی و بانکی
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ع ۲۳۰/۲۲ / م ۸ BP
رده‌بندی دیویی	:	۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۵۳۱۲۱۸

نام کتاب: نظام بانکها و مؤسسات مالی اسلامی
ارائه الگو: ارتقاء برای نظام بانکی کشور بر اساس دیدگاه خبرگان

مؤلفان: سیدعباس موسوی، حسن میسمی

ویراستار: محبوبه مهدوی

صفحه آرا: زهره محمدیان

طراح جلد: علی عبدی

ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۳

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قطع: وزیری

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰

کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۵۸۷۵-۷۹۴۹

تلفن: ۸۸۶۵۷۴۵۰-۵۴

دورنگار: ۸۸۶۵۷۳۹۹

تلفن واحد فروش: ۸۸۶۵۷۴۳۴

پست الکترونیک: publications@mbri.ac.ir

ISBN: 978-600-5982-89-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۸۲-۸۹-۳

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مسئولیت مطالب بر عهده نویسندگان بوده و از این جهت مسئولیتی متوجه پژوهشکده پولی و بانکی نمی‌باشد.

پیش‌گفتار

ارزیابی تاریخی تجربه بانکداری نشان می‌دهد که از زمان ایجاد بانک تاکنون، میزان نظارت بر آن بیش از سایر مؤسسات اقتصادی بوده است. دلیل اصلی این امر چیزی نیست جز ماهیت خاص بانک و آثار و پیامدهایی که این نهاد می‌تواند در کل اقتصاد بر جای بگذارد. شاید به همین دلیل ادبیات نظارت بانکی در دوره اخیر (به ویژه پس از بحران مالی سال ۲۰۰۸) به میزان قابل توجهی گسترش یافته است.

در سایر دیگر بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی اسلامی، علاوه بر الزامات نظارتی متعارف، نیازمند «نظارت شرعی» هستند. منظور از نظارت شرعی، کلیه اقدامات احتیاطی و نظارتی به منظور اطمینان از انطباق فعالیت‌های مؤسسه مالی با اصول شریعت مقدس اسلام است. هدف از این نظارت دستیابی به الزامات عدالت‌ها، تدابیر، اصول و روش‌هایی است که به وسیله آنها بتوان ریسک شریعت در نظام بانکی کاهش نمود یا کاهش داد. بنابراین بانکی که عنوان «اسلامی» را بر خود نهاده، لازم است در کنار ادبیات سایر ریسک‌ها و مخاطرات، همواره به ریسک عدم انطباق فعالیت‌ها به تعالیم شریعت نیز توجه داشته باشد.

اهمیت مسئله نظارت شرعی به شدت احساس می‌شود تا در سطح بین‌المللی، بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی اسلامی در اکثر کشورها به مقوله انطباق فعالیت‌هایشان با شریعت بپردازند. در واقع هر چند کشورهای مختلف الزامات متفاوتی از نظارت شرعی را به کار گرفته‌اند، اما به ندرت می‌توان بانک یا مؤسسه‌ای را یافت که خود را اسلامی بداند، اما اقدام به تأسیس شورای فقهی (جهت اجرایی‌سازی نظارت شرعی) ننموده باشد. علاوه بر مؤسسات مالی اسلامی، بانک‌های مرکزی برخی از کشورها (مانند مالزی) نیز اقدام به تأسیس شورای فقهی مخصوصی نموده‌اند تا به عنوان مرجعی عالی، مقوله انطباق فعالیت‌های بانک مرکزی و بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی را در سطح کلان مورد پایش قرار دهد.^۱ توجه به نظارت شرعی مخصوص مؤسسه‌های مالی اسلامی و یا بانک‌های مرکزی نیست، بلکه در سطح بین‌المللی، برخی مؤسسات با درک اهمیت موضوع، به تهیه اصول و استانداردهای لازم برای انجام صحیح نظارت شرعی پرداخته‌اند که در این زمینه، فعالیت‌های هیئت خدمات مالی اسلامی^۲ و سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی^۳ قابل ذکر است.

1- Islamic Financial Services Board

2- Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institution

به رغم آنچه در رابطه با اهمیت نظارت شرعی مطرح شد، تجربه کشور ایران در این رابطه به لحاظ علمی و عملیاتی با دیگر کشورها متفاوت است. به لحاظ نظری، هنوز ادبیات نظارت شرعی جای خود را در دانش بانکداری و به ویژه نظارت بانکی کشور باز نکرده و بجز معدود مقالاتی که در این حوزه به زبان فارسی برگردانده شده، کار جدی دیگری انجام نشده است. به لحاظ اجرایی نیز اهمیت مسئله نظارت شرعی برای بانکها و سایر ذی‌نفعان روشن نبوده و شاید به همین دلیل است که بجز تشکیل شورای مشورتی فقهی در بانک مرکزی در سال‌های اخیر (و تجربه معدود بانکی که به صورت خودجوش اقدام به تأسیس شورای فقهی نموده‌اند)، اقدام دیگری در نظام بانکی کشور برای استقرار نظارت شرعی انجام نشده است. این در حالی است که نظارت شرعی یکی از حلقه‌های مفقوده اجرای صحیح قانون عملیات بانکی بدون ربا است و این نوع از نظارت، می‌تواند کمک بزرگی به نظام بانکی متعارف بانکی باشد که در شبکه بانکی انجام می‌شود.

تحقیق حاضر سعی نموده تا موضوع نظارت شرعی را مورد بررسی قرار دهد و ابعاد مختلف آن را برای بانک مرکزی، بانک‌های کشور و سایر ذی‌نفعان تبیین نماید. ویژگی این پژوهش آن است که تعالیم اسلامی کشورها در اجرایی‌سازی مدل‌های مختلف نظارت شرعی را ارزیابی و مقایسه نموده و با استفاده از نظر خبرگان بانکداری اسلامی در کشور، مشخصه‌های الگوی مناسب نظارت شرعی برای نظام بانکی کشور را استخراج نموده است. هر چند تمرکز تحقیق حاضر بر نظارت شرعی است، اما نویسندگان به مقررات‌گذاری لازم جهت عملیاتی‌سازی نظارت شرعی نیز توجه داشته‌اند. این مقررات که در فصل ششم و بخش ضمایم ارائه شده است می‌تواند به عنوان نمونه‌ای برای اجرا مورد استفاده واقع شود. امید است یافته‌های این تحقیق، زمینه اجرای بهتر قوانین بانکی بدون ربا و ارتقای جایگاه کشور در صنعت رو به رشد مالی اسلامی در جهان را فراهم کند. این کتاب را به خانواده‌های عزیز در تنظیم این مجموعه، همکاران اینجانب در واحد انتشارات، سردبیران، خانم‌ها محبوبه مهدوی و زهره محمدیان به ترتیب، ویرایش و صفحه‌آرایی این کتاب را عطا نموده داشته‌اند که از زحمات آنها تشکر و قدردانی می‌شود.

فرهاد نیلی

رئیس پژوهشکده پولی و بانکی

فهرست مطالب

مقدمه نویسندگان.....	یازده
----------------------	-------

فصل اول. کلیات و مفاهیم

۱-۱. بیان مسئله و تعاریف اساسی تحقیق.....	۳
۲-۱. پرسش‌های تحقیق.....	۶
۳-۱. سوابق تحقیق.....	۷
۴-۱. روش تحقیق.....	۷
۵-۱. قلمرو تحقیق.....	۷
۶-۱. اهداف تحقیق.....	۸
۷-۱. محدودیت‌های تحقیق.....	۸
۸-۱. فصل‌بندی تحقیق.....	۹

فصل دوم. ویژگی‌های بانکداری اسلامی و ضرورت نظارت شرعی بر فعالیت‌های مؤسسات مالی اسلامی

۱-۲. مقدمه.....	۱۳
۲-۲. کلیات و ماهیت نظارت بانکی.....	۱۳
۱-۲-۲. تعریف نظارت.....	۱۴
۲-۲-۲. ویژگی‌های اختصاصی بانک.....	۱۴
۳-۲-۲. اهداف نظارت بانکی.....	۱۵
۴-۲-۲. شیوه‌های نظارت بانکی.....	۱۷
۵-۲-۲. انواع نظارت بانکی.....	۲۳
۳-۲. تعریف و ویژگی‌های اصلی بانکداری اسلامی.....	۲۵
۱-۳-۲. تعریف بانکداری اسلامی.....	۲۵
۲-۳-۲. ویژگی‌های اصلی بانکداری اسلامی.....	۲۶
۴-۲. چالش‌های فعلی اجرای بانکداری بدون ربا در کشور و ضرورت نظارت شرعی.....	۳۷
۱-۴-۲. غلبه نگاه صرفاً فقهی به بانکداری اسلامی.....	۳۹
۲-۴-۲. توجه ناکافی به گروه‌های پایین درآمدی.....	۴۰
۳-۴-۲. صوری بودن برخی فعالیت‌ها.....	۴۰
۴-۴-۲. ضعف‌های قانونی.....	۴۱
۵-۴-۲. عدم درک صحیح روابط و عقود اسلامی.....	۴۲
۶-۴-۲. نرخ سود علی‌الحساب.....	۴۳

۴۳	۷-۴-۲. فقدان استانداردهای حسابداری و حسابرسی خاص بانکهای اسلامی
۴۴	۸-۴-۲. فقدان ناظران شرعی
۴۴	۹-۴-۲. فقدان راهحلی جامع در مسئله تأخیر تأدیه
۴۵	۱۰-۴-۲. چالشهای نهادی، ساختاری و سازمانی
۴۶	۵-۲. وضع موجود نظارت بر اسلامی بودن عملکرد بانکها و مؤسسات مالی کشور و ضرورت ارائه الگویی جدید
۴۶	۱-۵-۲. تاریخچه نظارت بانکی در ایران
۴۹	۲-۵-۲. وضع موجود نظارت شرعی بر بانکها و مؤسسات مالی
۵۰	۲-۵-۲. خلاصه و نتیجه گیری

فصل سوم. تجربه نظارت شرعی بر بانکها و مؤسسات مالی اسلامی در کشورهای مختلف

۵۵	۱-۳-۳. مقدمه
۵۶	۲-۳-۳. کشورهای اسلامی
۵۶	۱-۲-۳. عربستان سعودی
۵۹	۲-۲-۳. مالزی
۶۱	۳-۲-۳. اندونزی
۶۲	۴-۲-۳. بحرین
۶۳	۵-۲-۳. امارات متحده عربی
۶۵	۶-۲-۳. کویت
۶۷	۷-۲-۳. قطر
۶۹	۳-۳. کشورهای غیراسلامی
۶۹	۱-۳-۳. انگلستان
۷۶	۲-۳-۳. ایالات متحده آمریکا
۷۸	۴-۳. ایران
۷۹	۱-۴-۳. شورای فقهی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۸۱	۲-۴-۳. کمیته تخصصی فقهی سازمان بورس و اوراق بهادار
۸۴	۵-۳. تجربه تدوین استانداردها و اصول احتیاطی نظارت شرعی در سطح بین المللی
۸۵	۱-۵-۳. هیئت خدمات مالی اسلامی
۸۷	۲-۵-۳. سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی
۹۱	۳-۵-۳. خلاصه و نتیجه گیری

فصل چهارم. مقایسه الگوهای مختلف نظارت شرعی

۹۷	۱-۴. مقدمه
۹۸	۲-۴. طبقه بندی الگوهای مختلف نظارت شرعی
۹۹	۳-۴. تحلیل شباهتها و تفاوت های الگوهای مختلف نظارت شرعی
۱۰۳	۴-۴. مقایسه الگوی نظارت شرعی ایران با سایر کشورها

۵-۴. خلاصه و نتیجه‌گیری.....	۱۰۵
------------------------------	-----

فصل پنجم. الگوی مطلوب نظارت شرعی برای نظام بانکی کشور از نظر خبرگان

۱-۵. مقدمه.....	۱۱۱
۲-۵. کلیات روش دلفی.....	۱۱۲
۱-۲-۵. تعریف.....	۱۱۳
۲-۲-۵. تاریخچه.....	۱۱۵
۳-۲-۵. اهداف.....	۱۱۶
۴-۲-۵. بردها.....	۱۱۷
۵-۲-۵. گونه‌های دلفی.....	۱۱۹
۶-۲-۵. نقاط قوت و ضعف.....	۱۱۹
۷-۲-۵. مراحل عملی روش دلفی.....	۱۲۲
۳-۵. فرایند دلفی و این پژوهش.....	۱۲۹
۱-۳-۵. گام اول: تشکیل و تعیین مسئله.....	۱۳۰
۲-۳-۵. گام دوم: تعیین شناسایی، انتخاب هیئت خبرگان (پانل).....	۱۳۱
۳-۳-۵. گام سوم: تعیین جامعه انتخاب خبرگان و شیوه‌های ارتباط با هیئت خبرگان (پانل).....	۱۳۳
۴-۳-۵. گام چهارم: پرسشنامه دور اول دلفی (پرسشنامه باز).....	۱۳۳
۵-۳-۵. گام پنجم: پرسشنامه دور دوم دلفی (پرسشنامه بسته).....	۱۳۵
۶-۳-۵. گام ششم: پرسشنامه دور سوم دلفی (پرسشنامه پایانی بهت رتبه‌بندی).....	۱۳۵
۴-۵. تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۱۳۶
۱-۴-۵. روایی و پایایی پرسشنامه.....	۱۳۶
۲-۴-۵. روش‌های آماری مورد استفاده.....	۱۳۷
۳-۴-۵. نتایج دوره‌های دلفی.....	۱۴۰
۵-۵. خلاصه و نتیجه‌گیری.....	۱۶۲

فصل ششم. پیش‌نیازها و الزامات اجرایی‌شدن مدل نظارت شرعی در نظام بانکی کشور

۱-۶. مقدمه.....	۱۶۹
۲-۶. پیش‌نیازها و الزامات اجرایی.....	۱۷۰
۱-۲-۶. اهتمام و جدیت بانک مرکزی.....	۱۷۰
۲-۲-۶. مشارکت فعالانه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی.....	۱۷۱
۳-۲-۶. شکل‌گیری هماهنگی درونی در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی.....	۱۷۲
۴-۲-۶. شکل‌گیری مطالبه عمومی و مردمی.....	۱۷۲
۵-۲-۶. تدریجی‌بودن.....	۱۷۳
۳-۶. منافع و چالش‌ها.....	۱۷۳
۱-۳-۶. منافع.....	۱۷۴

۱۷۹	۲-۳-۶. چالش‌ها.....
۱۸۲	۴-۶. مقررات مورد نیاز (نمونه‌ای از اصول احتیاطی، دستورالعمل‌های مورد نیاز و چک‌لیست‌های پیشنهادی جهت انجام نظارت شرعی).....
۱۸۲	۱-۴-۶. نمونه پیشنهادی «اصول اساسی برای نظارت شرعی مؤثر در نظام بانکی».....
۱۸۷	۲-۴-۶. نمونه پیشنهادی «دستورالعمل تأسیس، فعالیت و انحلال شورای فقهی بانک مرکزی».....
۱۹۲	۳-۴-۶. نمونه پیشنهادی «دستورالعمل تأسیس، فعالیت و انحلال شورای فقهی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی».....
۱۹۶	۴-۶. نمونه پیشنهادی «چک‌لیست‌های نظارت شرعی جهت استفاده ناظران شریعت».....
۲۰۴	۶. غلام و نتیجه‌گیری.....

فصل هفتم. نتیجه‌گیری، توصیه‌های سیاستی و چشم‌انداز تحقیقات آینده

۲۱۰	۱-۷. نتیجه‌گیری.....
۲۲۱	۲-۷. توصیه‌های سیاستی.....
۲۲۳	۳-۷. چشم‌انداز تحقیقات آینده.....

منابع و مآخذ

	ضمیمه‌ها
۲۴۲	ضمیمه ۱.....
۲۶۱	ضمیمه ۲.....
۲۶۷	ضمیمه ۳.....
۲۷۱	ضمیمه ۴.....
۲۸۳	ضمیمه ۵.....
۲۹۳	ضمیمه ۶.....
۳۰۵	ضمیمه ۷.....
	نمایه

فهرست جداول

جدول ۱-۲) مقایسه نظارت تطبیقی (سنتی) با نظارت مبتنی بر ریسک (نوین).....	۲۲
جدول (۴) انواع رویکردهای موجود در مسئله نظارت شرعی.....	۹۸
جدول (۲-۲) مشابهت و تفاوت‌های نظارت شرعی در کشورهای مختلف.....	۱۰۰
جدول (۱-۵) نمونه‌ای از نحوه در مقیاس لیکرت.....	۱۲۶
جدول (۲-۵) معیارهای شاخص برای انتخاب هیئت خبرگان (پانل).....	۱۳۲
جدول (۳-۵) مقیاس لیکرت برای پرسشنامه.....	۱۳۹
جدول (۴-۵) نظرات خبرگان در مورد اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا و وضع موجود نظارت شرعی.....	۱۴۴
جدول (۵-۵) نظرات خبرگان در مورد الزامات آراء و مطلوب نظارت شرعی.....	۱۴۵
جدول (۶-۵) نظرات خبرگان در مورد الزامات آراء و مطلوب نظارت شرعی.....	۱۴۷
جدول (۷-۵) نتایج آزمون تحلیل واریانس فریدمن در رابطه رتبه ویژگی‌های الگوی مطلوب نظارت شرعی.....	۱۵۶
جدول (۸-۵) رتبه‌بندی ویژگی‌های پیش‌واقوع در رابطه با الگوی مطلوب نظارت شرعی.....	۱۵۷
جدول (۹-۵) رتبه‌بندی ویژگی‌های پس‌واقوع در رابطه با الگوی مطلوب نظارت شرعی.....	۱۵۹

فهرست نمودارها

نمودار (۱) مراحل فرایند دلفی	۱۲۳
نمودار (۲) نسبت خبرگان دلفی	۱۴۱
نمودار (۳) تحصیلات خبرگان دلفی	۱۴۲
نمودار (۴-۵) سوابق خبرگان دلفی	۱۴۲

www.ketab.ir

مقدمه نویسندگان

بر اساس بند اول ماده یک قانون عملیات بانکی بدون ربا (مصوب ۱۳۶۲)، اولین هدف نظام بانکی «استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبنای حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصاد کشور» می‌باشد. مسلماً فراهم نمودن زمینه‌های تحقق چنین هدفی در وهله اول بر عهده بانک مرکزی بوده و لازم است این بانک زمینه‌های نظارت بر اجرای صحیح این قانون را فراهم نماید. اما بررسی تجربه نظام بانکی کشور در دهه اخیر به خوبی نشان می‌دهد که نظارت بر اجرای بانکداری بدون ربا از وضع مطلوبی برخوردار نبوده است و علی‌رغم تمام پیشرفت‌های به‌دست‌آمده، همچنان چالش‌های زیادی وجود دارد که این خود ضرورت اصلاح وضع موجود را مطرح می‌نماید.

اهمیت این موضوع را آنجا بهتر می‌توان دید که توجه شود گرچه جمهوری اسلامی ایران از جمله معدود کشورهایی است که در این قانون عملیات بانکی بدون ربا (زودتر از خیلی کشورها) به تصویب رسیده و بر خلاف بسیاری از کشورها، نظام بانکداری اسلامی در کل کشور اجرا می‌شود و بزرگ‌ترین بانک‌های جهان اسلامی نیز در این کشور مشغول به فعالیت هستند، اما مسئله نظارت بر شرعی بودن عملیات بانکی آن طور که انتظار می‌رود، انجام نشده و نمی‌شود. لذا این یک واقعیت است که بعد از گذشت حدود سه دهه از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا، هنوز هم برخی از علما، نخبگان و عامه مردم در رابطه با انطباق فعالیت‌های بانکی با تعالیم شرعی تردید دارند. با توجه به این مطلب، به نظر می‌رسد لازم باشد با استفاده از تجارب بانک‌های اسلامی در سایر کشورها در زمینه راه‌اندازی و استقرار از الگوهای مختلف «نظارت شرعی»، مدل نظارتی مناسب جهت پایش اسلامی بودن عملکرد بانک‌های کشور ارائه شده و به منظور اجرا در اختیار بانک مرکزی قرار گیرد.

در این راستا، تحقیق حاضر تلاش می‌کند تا ضمن تعریف نظارت شرعی و روش‌شناسایی الگوهای اجرا شده آن در سایر کشورهای اسلامی و غیراسلامی، مدل مناسبی برای نظام بانکی کشور بر اساس نظر خبرگان استخراج نموده و ویژگی‌هایی را که لازم است در این مدل وجود داشته باشد، تبیین کند. علاوه بر این ضمن بررسی استانداردهای تهیه‌شده توسط مؤسسات

بین‌المللی فعال مانند هیئت خدمات مالی اسلامی و سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی در حوزه نظارت شرعی، پیش‌نیازها و الزامات اجرایی شدن نظارت شرعی در نظام بانکی کشور را مورد بحث قرار داده و پیش‌نویس دستورالعمل‌ها، چک‌لیست‌ها و سایر مقررات مورد نیاز را نیز ارائه دهد. یافته‌های تحقیق حاضر از طریق فراهم‌نمودن زمینه‌های حداقل‌سازی «ریسک شریعت»^۱ در نظام بانکی، ارتقای سطح «انطباق با شریعت»^۲ در عملکرد بانک‌های کشور و استقرار الگوی بهینه «حاکمیت شرعی»^۳، زمینه اجرای بهتر قانون عملیات بانکی بدون ربا را فراهم می‌آورد.

سپاس از آنکه مطالب در این تحقیق به این صورت است که فصل اول، کلیات و مبانی پژوهش را ارائه نموده و فصل دوم به بررسی ویژگی‌های بانکداری اسلامی و ضرورت نظارت شرعی بر فعالیت‌های مؤسسات مالی اسلامی می‌پردازد. ارزیابی تجربه نظارت شرعی بر بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی در کشورهای مختلف و مقایسه الگوهای نظارت شرعی، به ترتیب در فصول سوم و چهارم انجام شده و در نهایت در فصل پنجم، الگوی مطلوب نظارت شرعی برای نظام بانکی کشور از نظر کارگزاران بانکداری اسلامی در ایران استخراج می‌گردد. در فصل ششم نیز پیش‌نیازها و الزامات اجرایی شدن نظارت شرعی در نظام بانکی کشور بررسی شده و نمونه‌ای از مقررات مورد نیاز جهت عملی نمودن نظارت شرعی ارائه می‌گردد. فصل آخر تحقیق از مباحث نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی و کاربردی به منظور اجرایی‌سازی نظارت شرعی در نظام بانکی کشور ارائه می‌کند. در این فصل همچنین برای تحقیقات آینده در این حوزه سؤالاتی ارائه می‌شود.

در اینجا لازم است از زحمات جناب آقای دکتر علیرضا زکریا که مشاور آماری پروژه بودند، تشکر ویژه گردد. همچنین از تمامی اساتید بزرگواری که با مساعدت در پزل دلفی (در سه مرحله) با صبر و حوصله به بیان دیدگاه‌های خود پرداختند، قدردانی می‌شود. از آقایان حامد امرالهی، محسن عبدالهی، سیدمحمد رفیع لطیفی و سرکار خاتم فاضل تشیاقی نیز که هر یک به نحوی در ارتقای کیفیت این تحقیق نقش داشتند، تشکر می‌گردد. در نهایت از ریاست و معاونت پژوهشی پژوهشکده پولی و بانکی که ضمن درک اهمیت موضوع، بجا اعتقاد راسخ به ضرورت اجرای صحیح بانکداری اسلامی در کشور، زمینه انجام این تحقیق را فراهم نمودند، تقدیر می‌شود.

- 1- Shariah Risk
- 2- Shariah Compliance
- 3- Shariah Governance

نویسندگان در راستای ارتقای سطح علمی تحقیق پذیرای انتقادات و پیشنهادهای ارزنده
خوانندگان ارجمند می‌باشند، لذا درخواست می‌شود جهت مکاتبه با نویسندگان این مجموعه
نکات خود را به آدرس رایانامه samosavian@yahoo.com یا meisami@isu.ac.ir ارسال
نمایید. امید است این تحقیق گامی مختصر در راستای توسعه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی
برداشته و زمینه‌ساز تحقیقات آتی در این حوزه باشد.

«رَبَّنَا تَبَلَّغْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»

(قرآن کریم، سوره بقره، آیه ۱۲۷)

سیدعباس موسویان

حسین میسمی